

Motivacijska moč slovenskih medmetov

Irena Stramljič Breznik

Cobiss: 1.01

Medmeti lahko motivirajo tudi druge besedne vrste in tvorijo obsežnejše besedne družine, zlasti zaradi sistemske tvorbe izmedmetnih glagolov, ki po predvidljivih vzorcih svoje besedne vrste producirajo nadaljnje višjestopenjske tvorjenke, kot je bilo prikazano z besednimi družinami medmetov *kvak*, *jav*, *štop*, *put*, *čav*.

Ključne besede: besedotvorje, medmeti, izmedmetne tvorjenke

The Motivational Power of Slovenian Interjections

Interjections can serve as a base for the formation of other word categories and can thus create extensive word families. The most common word-formational process involved here is the systematic formation of interjectional verbs. This process follows predictable patterns in the creation of higher-degree formations, as illustrated by the word families of the interjections *kvak* 'croak', *jav* 'ouch', *štop* 'stop', *put* 'come', *čav* 'bye'.

Key words: Word-formation, interjections, words formed from interjections

1 Uvod

1.0 Medmeti ali interjekcije so besedna vrsta z nestavčnočlensko vlogo, saj so modificirani izraz stavčne povedi, njihov denotat je govorno dejanje (Vidovič Muha 2000: 30–32), oz. imajo konotativni ali fonosimbolični pomen (Klajn 2002: 140).

1.1 V slovenistiki (Toporišič 2000: 450–462) se medmeti delijo na: (a) razpoloženjske, ki izražajo človekovo razpoloženje, (b) posnemovalne, ki posnemajo šume v zvezi s človekom, živalsko oglašanje, zvoke naprav in slušni vtis kretanje ali giba, in (c) velelne, s katerimi velevalo ljudem in živalim: z vabnimi klici vabimo živali; z zvalnicami in pozdravi pa vzpostavljamo medčloveški družbeni stik.

Nekoliko drugačna je delitev pri Adi Vidovič Muha (2000: 87), ki deli medmete v tri pomenske skupine: (a) razpoloženjske, Toporišičeve velelne preimenuje v (b) namerne, ker z določenimi variantami glasov ali njihovih povezav izražajo določeno namero v zvezi s človekom (zavrnitev, potrditev, dvom ...) ali v zvezi z živalmi (vabni klici, ukazi za določeno vedenje ...), in (c) posnemovalne (onomatopejske).

2 Medmeti kot motivirane in motivirajoče besede v slovanskem besedotvorju

2.0 Opazovati medmete z besedotvorne perspektive pomeni možnost, opazovati medmete kot motivirane in motivirajoče besede.

2.1 Besedotvorni obravnavi medmetov je v besedotvorju slovanskih jezikov posvečene manj pozornosti. Ocena je nastala na podlagi pregleda monografij češkega (Mlunvice češtiny 1 1986), slovaškega (Furdík 2004), ruskega (Zemska 2006), hrvaškega (Babić 2002), srbskega (Klajn 2002, 2003) in makedonskega besedotvorja (Koneski 2003).

2.1.1 Izmed naštetih je krajše samostojno poglavje o motivaciji medmetov prisotno le v dveh delih. V češčini (MČ 1 1986: 516) se medmeti delijo na nemotivirane in motivirane. Motivirani nastajajo: (a) s prehodom iz drugih besednih vrst (npr. *bože, človeče; vida*); (b) iz naravnih zvokov (npr. *bé, mé*); (c) iz samih medmetov z izpeljavo (npr. *achich*) in podvojevanjem (npr. *cinkcink*). Klajn (2002: 140) medmetom kot motiviranim besedam nameni pozornost le v okviru zlaganja, a ne v čisto pravem smislu tega termina, kar se odraža tudi v tipih zapisovanja skupaj, narazen ali z vezajem. Opazi pa njihovo težnjo k popolni dvo- ali večkratni ponovitvi (npr. *kra-kra, mac-mac, ti-ti-ti*) ali variantni ponovitvi s spremembo samoglasnika (npr. *bim-bam*) ali večjih enot (npr. *hopa-cupa*).

2.1.2 Skoraj dosledno pa so medmeti opaženi kot motivirajoče besede za glagole, in sicer se v glavnem navajajo posnemovalni. Motivirajoči so zlasti medmeti, ki posnemajo zvoke ljudi, živali in naprav. Tako nastali glagoli so tipični za govorni jezik in vsebujejo veliko mero ekspresije (MČ 1 1986: 421–422). Podobno kot v češčini so tudi v slovaščini (Furdík 2004: 105) izmedmetni glagoli (*jaj-kat', kikiri-kat'*) umeščeni v reprodukcijski tip, za katerega je značilno, da se sprememba besedne vrste in pomena realizira metajezikovno, npr. *govoriti jaj, govoriti kikiriki*. V ruščini (Zemska 2006: 306–307) je izpeljava glagolov iz medmetov omenjena med manj tipičnimi in pomembnimi tipi sufiksacije z opozorilom, da se takim glagolom pogosto dodaja interfiks *-k-* (npr. *mijavkati*). Tudi Babić (2002: 515–516) kot posebno kategorijo navaja tvorbo glagolov iz medmetov in omenja osem obrazil: *-ati* (npr. *škljocati*), *-čati* (npr. *mečati*), *-etati* (npr. *regetati*), *-jati* (npr. *blejati*), *-kati* (npr. *ukati*), *-ketati* (npr. *meketati*), *-otati* (npr. *klopotati*) in *-tati* (npr. *hihotati*). Enako so v srbsčini (Klajn 2003: 322–352) med domačimi obrazili, ki kažejo na možnost tvorbe iz onomatopej, omenjena naslednja: *-kati* (*mukati*), *-ekati* (*šušlje-kati*), *-ikati* (*tralalikati*), *-ukati* (*fjujukati*), *-etati* (*šušljetati*), *-ketati* (*bleketati*), *-otati* (*h(u/o)tati se*), *-utati* (*cvrkutati*), *-cati* (*kvocati*), *-čati* (*cvrčati*) in *-nuti* (*ahnuti*). Tvorba glagolov iz vzkličnih in onomatopejskih besed je opažena kot manj produktivna tudi v makedonščini (Koneski 2003: 134–135).

2.2 V slovenističnem besedotvorju sta sorazmerno dobro predstavljeni obe izhodišči, tj. medmeti kot motivirane in motivirajoče besede. Tipologija medmetov

glede na njihov nastanek iz drugih in lastne besedne vrste je bila že podrobneje predstavljena (Toporišič 2000: 457; Stramljič Breznik 2012: 344–347), zato je v nadaljevanju pozornost namenjena medmetom kot motivirajočim besedam za druge besedne vrste.

3 Medmet kot motivirajoča beseda za druge besedne vrste v slovenščini

3.0 Slovenski pravopis (2001) v primerjavi s Slovarjem slovenskega knjižnega jezika (1998) prinaša novost in medmete deli na specifične podskupine, in sicer z besednovrstnimi kvalifikatorji eksplicitno loči razpoloženjske (239 enot, npr.: *ájs* razpolož. medm. ~, *kako je krompir vroč*), posnemovalne (235 enot, npr.: *grugrú* posnem. medm. ~, ~, *se oglašá golob*) in velelne (81 enot, npr.: *púci* velel. medm. 'napadi, zgrabi': ~, ~ *ga, je ščuval psa na neznanca*) ter osamosvoji pozdravne medmete, ki so v Toporišičevi slovnici (2000: 462) razvrščeni kot podskupina velelnih, imenovani zvalnice in pozdravi (22 enot, npr.: *bájbjáj* pozdrav. medm. sleng. 'na svidenje, zbogom'). Na podlagi tako razvrščenih in prikazanih medmetov in njihovih tvorjenk lahko prepoznamo, da medmet kot motivirajoča beseda uporablja dva tvorbeni načina, tj. konverzijo in izpeljavo.

3.1 Medmet ima možnost konverznega prehoda med glagole, ko v stavku nadomešča povedek. Prikazanih bo nekaj vzorčnih primerov za posamezne skupine medmetov. Ta lastnost je zelo tipična za posnemovalne medmete, npr: *bum¹* posnem. medm. (*Bum, je zagrmelo*) > *bum²* povdk. poud. (Spotakne se in *bum* po tleh 'pade'); *čavs¹* posnem. medm. (*Čavs, ga kljune goska*) > *čavs²* povdk. poud. (Lisica se priplazi in *čavs* po zajčku 'čavsne'). Večina posnemovalnih medmetov v taki rabi nadomešča glagol *pasti* (*bumf, bum, cap, cmok, čof, lop, plosk, tof*), drugi lahko nadomeščajo druge glagolske pomena: *fřr* 'zleteti', *ham* 'ugrizniti', *hap* 'zgrabiti', *luk* 'piti', *šap* 'zgrabiti', *šavs* 'ugrizniti', *šek* 'natepsti', *brr* 'brneti'.

Razpoloženjski lahko pomenijo 'veliko in nepomembno govoriti' (*bla*), 'sramovati se' (*fej*) ali pa kot povedkovniki, tj. deli povedka za glagolom *biti*, izražajo veliko mero dejanja (*joj, prejoj*: Doma je bilo *joj, prejoj*) ali tudi lastnost (*plenk*: Ta je malo *plenk* 'čudaški, neumen').

Pri velelnih je takih konverzij med glagole manj, npr. *hop* in *hopsa* 'skočiti', *marš* 'izginiti'.

Pri pozdravnih kaže možnost glagolskega pomena medmet *adijo* (Rekla mu je *adijo* 'odslovila') in *zdravo* (To opravi ali pa *zdravo* 'pojdi').

3.2 Za konverzijo medmetov v samostalnike gre nedvomno v primerih naslednjih razpoloženjskih (*holadri* razpolož. medm. > *holadri* sam.: Pridružil se je vsakemu *holadriju* 'veseljačenju'; *larifari* razpolož. medm. > *larifari* sam.: Kar praviš, je velik *larifari* 'prazno govorjenje') in posnemovalnih medmetov (*halali* posnem. medm. > *halali* sam. lov.: Trobiti *halali* 'dati znak z rogom'; *hovhov* posnem. medm. > *hovhov* sam. otr. 'pes': Glej, *hovhov*), ker za njih ni običajna tvorba glagola. Konverzni prehod med samostalnike tega tipa kažejo tudi velelni medmeti *hura*

(Sprejeli so ga s trikratnim *hura* ‘pozdravom’), *horuk* (Trikratni *horuk* ‘pozdrav’ za komandanta delovne brigade) in *repete* (Prosil je za *repete* ‘ponovitev’).

Tukaj velja opozoriti, da taki konverzni prehodi medmeta niso značilni le za prehod med občna imena, kot je navedeno zgoraj, ampak so možni tudi med lastna imena. V takih primerih gre pogosto za poimenovanje blagovnih znamk ali imen izdelkov, npr.: *mu* posnem. medm. > mlečni izdelki *Mu*; *hopla* velel. medm. > časopis *Hopla*; *hrsk* posnem. medm. > slani prigrizek iz hrustljavih, na pol prerezanih štručk s pšeničnim drobljencem *Hrski* ipd.

3.3 V primerih, ko je medmet lahko podstava glagolski tvorjenki, pa stvari niso tako enoumne, saj je to možno razložiti na dva načina. Po prvem je mogoče izhajati iz medmeta, ki tvori glagol kot prvostopenjsko tvorjenko, iz njega pa je izpeljan samostalnik kot drugostopenjska tvorjenka: *brenk* medm. > *brenkati* > *brenk* sam. Druga, manj verjetna možnost pa je, da predvidimo tvorbeno pot iz medmeta, ki je podstava za prvostopenjsko glagolsko izpeljanko in hkrati vzporedno za prvostopenjski konverzni samostalnik: *brenk* medm. > *brenkati*; *brenk* medm. > *brenk* sam. Tako možnost kažejo še medmeti *hrst*, *klenk*, *mijav*, *plosk*, *puh*, *rega*, *resk*, *štrbunk*, *švist*, *švrk*, saj imajo pogosto še enakoizrazno samostalniško vzporednico.

V slovenščini je izpeljava glagolov iz medmetov produktivni tvorbeni vzorec (Toporišič 2000: 213) in tako nastali glagoli izražajo naslednje pomene: (1) slušni vtis, ki ga povzroča predmet,¹ z obrazili *-ati* (*bevskati*), *-niti* (*čofniti*); (2) oglašanje živega bitja: *-tati* (*hehetati*), *-ljati* (*fešljati*), *-utati* (*cvrkatati*), *-ati* (*gagati*), *-oleti* (*žvrgoleti*), *-liti* (*gruliti*); (3) glas pri premikanju: *-ati* (*frčati*), *-ljati* (*fršljati*), *-leti* (*frleti*), *-oleti* (*fifoleti*); (4) glas ob kinetičnem dejanju: *-ati* (*bumfati*), *-kati* (*hukati*); (5) glas ob govorjenju značilnega medmeta: *-ati* (*ahati*), *-niti* (*ahniti*); (6) glas, ki nakazuje množico vršilcev: *-oleti* (*mrgoleti*). Glede na sinhrono motivacijo so lahko problematični nekateri primeri glagolov, pri katerih ne moremo vzpostaviti obstoječega medmeta kot motivirajoče besede, npr. **fef*, **žvrg*, zato lahko zanje samo diahrono dokažemo, da so onomatopejskega izvora.²

S stališča tvorbene produktivnosti medmetov je smiselneje izhajati iz pomenskih skupin medmetov in ugotavljati, katera pomenska skupina je za tvorbo glagolov najproduktivnejša. Zdi se, da so to v prvi vrsti posnemovalni (*beketati*, *bevskati*, *brbrati*, *brenkati*, *brundati*, *čivkati*, *drdrati*, *hrzati*, *javkati*, *kikirikati*, *kokodajsati*, *kukati*, *kvakati*, *meketati*, *škrati* ...) in razpoloženjski medmeti (*ahati*, *bogmati se*, *dušati se*, *hudičati*, *madonati*, *ohati*, *primojdušati se*, *sakramentirati* ...). Tovrstno, a manjšo tvorbeno aktivnost kažejo tudi velelni medmeti (*ajati* otr. ‘spati’, *eksati* ‘izpiti do dna’, *hopati* ‘poskakovati’, *hopsati* ‘poskakovati’, *pardonirati* ‘oproščati’, *stopati/štopati* ‘ustavljati avtomobile’). Še bolj tvorbeno omejni so pozdravni, pri katerih smo ugotovili le eno tovrstno tvorjenko (*hajlati* ‘pozdravljati z nacističnim pozdravom heil’).

¹ Za zgled je vselej izbran le prvi ali edini primer glede na avtorjevo razvrstitev po obrazilih.

² Prim. Snój 2003: 877.

4 Vzorčne besedotvorne strukture izmedmetnih tvorjenk

4.0 Tvorba besed je del leksikalnega sistema, grajenega na hierarhičnih razmerjih med motivirajočimi in motiviranimi leksemi v njem. To pomeni, da združevanje podstav in obrazil rezultira v tvorjenkah, tvorjenke z enakovrstnimi obrazili (npr. priponskimi, predponskimi, medponskimi) tvorijo ustrezne besedotvorne vrste.

Znotraj tega sistema je mogoče opazovati tudi posamezne besedotvorne strukture glede na to, ali jih tvorijo isto- ali raznopolstavne tvorjenke. Ker se ukvarjamo z motivacijsko močjo posameznih medmetov, so v ospredju našega zanimanja istopolstavne tvorjenke, ki lahko ustvarijo tri vrste zanje tipičnih struktur; to so: (a) veriga tvorjenk, (b) predvidljivi in podstavno pogojeni vzorci sotvorjenk določene stopnje ter (c) besedna družina.

4.1 V tvorbeni verigi lahko opazujemo stopnjo tvorbe v razponu od 0. tvorbene stopnje, ki jo predstavlja podstava, do x. stopnje, ki je zadnja možna tvorjenka v tej verigi.

Tvorbene verige³ medmetov so relativno kratke in se navadno zaključijo z drugo-, tretje- ali četrto-stopenjskimi tvorjenkami. Pri njihovi ponazoritvi je seveda izmed več možnih izbrana le ena, in to tista tvorbena pot, ki omogoča najvišjo stopenjskost. Po predvidevanjih je verjetnost tretje- ali četrto-stopenjskih tvorjenk največja pri posnemovalnih medmetih⁴ (*brenk*: *brenkati* > *pobrenkati* > *pobrenkavati* > *pobrenkavanje*; *bunk* > *bunkati* > *prebunkati* > *prebunkan*; *štrbunk* > *štrbunkati* > *štrbunkljati* > *štrbunkljanje*; *mu* > *mukati* > *mukanje*; *šavs* > *šavsati* > *šavsar*). Pri razpoloženskih je taka veriga manj običajna, vendar možna (*sakrament* > *sakramentirati* > *posakramentirati* > *posakramentiran* > *posakramentiranost*; *primojduš* > *primojdušati se* > *primojdušavec*; *haha* > *hahljati se* > *hahljav* > *hahljavec*; *jav* > *javkati* > *javkajoč*; *uh* > *uhati* > *uhajoč*; *hihi* > *hihitati se* > *hihitav* > *hihitavec* > *hihitavčev*). Pri velelnih bi bili taki primeri *čiračara* > *čiračarati* > *čiračaratelj*; *eks* > *eksati* > *eksar* > *eksarka*; *horuk* > *horukati* > *horukar* > *horukarstvo*; *pardon* > *pardonirati* > *pardoniranje*; *štop*⁵ > *štopati* > *štopar* > *štoparček*. Pozdravni so redko tovrstno produktivni: *hajl* > *hajlati* > **hajlanje*).

³ Gradivo izhaja iz SSKJ in besedilnega korpusa Gigafida.

⁴ Čeprav se zdi na prvi pogled samoumevno izhajati iz posnemovalnega medmeta *tlesk* tudi za glagol *tleskati*, ki ima sicer obsežno besedno družino, je taka motivacija manj verjetna (Snoj 2003: 768). Mogoče pa je, da je prišlo do reonomatopeizacije (Bezljaj 2005: 187). Tu se namreč odpira razmerje med sinhrono in diahrono motivacijo, kot je opozorjeno v razdelku 3.3.

⁵ Veleni medmet *stop* lahko tvori glagol *stopati* 'ustavljati avtomobile', vendar je tvorbeno razvitejša glagolska oblika *štopati*, ki jo navajata tudi SSKJ in SP, čeprav brez navedbe medmeta *štop*. Slovar novejšega besedja slovenskega jezika (2012: 353) že prinaša samostalniško iztočnico *štop*, ki pa jo z etimološko sklicevalno razlago poveže s samostalniško enakopisno iztočnico *stop*² iz SSKJ. V korpusu Gigafida je pogostejši glagol *stopati* (15354), v katerem se skrivajo glagolski homonimi s pomeni 'delati korake', 'ločevati trši žitni ovoj', 'ustavljati avtomobile' in 'meriti čas'; *štopati* (1093) pa je specializiran za pomen 'ustavljati avtomobile'. Pri *stopati* namreč med prvimi stotimi

4.2 Glede na motivirajočo besedo je mogoče na določeni tvorbeni stopnji predvideti možne besedotvorne pomene tvorjenk. Torej gre za relativno ustaljeno paradigmo predvidljivih sotvorjenk: če npr. iz medmeta tvorimo glagol, lahko kot drugostopenjske tvorjenke z veliko verjetnostjo pričakujemo tvorjenke s pomenom vršilca dejanja, dejanja, prostora in vsaj dveh deležnikov.⁶ V tem primeru gre za paradigmo besednovrstno različnih tvorjenk iste stopnje, ki se najlepše vidijo znotraj besednodružinskega prikaza. Lahko pa opazujemo tudi istostopenjske tvorjenke iste besedne vrste, kot bomo prikazali v našem primeru. Izmedmetni glagoli so namreč zelo odprti za samoreprodukcijo, tj. tvorbo glagolskih sestavljenk z različnimi predporskimi obrazil.

Glagoli iz posnemovalnih medmetov potrjujejo naslednje predporske možnosti: *bevskati* (*iz-, na-, o-, po-, pri-, za-*), *čivkati* (*na-, od-, pre-, za-*), *klikati* (*do-, iz-, na-, od-, po-, pri-, pre-, za-*), *kukati* (*na-, od-, za-*). Razpoloženski: *dušati* (*pri-, za-, z-*), *hahati* (*na-, od-, pri-*), *javkati* (*pri-, za-*), *primojdušati* (*pri-, za-*). Velelni imajo to možnost le redko: *štopati* (*od-, pri-, po-, u-*), za pozdravne ni najti primerov, o potencialni, a niti korpusno niti slovarsko potrjeni tvorjenki bi lahko govorili morda v primeru **zahajlati*.

4.3 Istopodstavne tvorjenke pa tvorijo besedno družino, ki je hierarhizirana struktura pomensko in morfemsko pogojenih odvisnostnih razmerij med tvorjenkami različnih stopenj in različnih besednih vrst. S tega vidika besedna družina ni nič drugega kot povezan sistem večjih ali manjših besednih družin isto- ali različnostopenjskih tvorjenk, ki ga določa skupni koren.

Za prikaz vzorčnih besednih družin so bili izbrani le taki medmeti, ki v SSKJ ali SP nimajo tudi samostalniške enakopisnice, da bi se tako izognili možnosti dvojne interpretacije. Kot je bilo opozorjeno v razdelku 3.3, v takih primerih obstaja možnost vzporedne motivacije po poti: *hrsk* medm. > *hrskati* > *hrsk* sam. oz. *hrsk* sam. > *hrskati*. Prva tvorbena pot je primarnejša, pri drugi pa bi v bistvu šlo za malo verjetno analogno reinterpretacijo, sproženo po tipu izsamostalniških glagolov (*delati korake* > *korakati* oz. *hrsk* medm. > *hrsk* sam. > *delati hrsk* sam. > *hrskati* > *hrsk* sam.). Na ta način pa pridemo le do pojava krožne motivacije (Furdik 2004: 27), ki ne prispeva k razrešitvi vprašanja, kaj je v tem primeru motivirajoča oz. motivirana beseda.

Besedna družina je strukturirana iz tvorjenk, zajetih v SSKJ in korpusu Gigafida, tako, da so presečne označene krepko, zgolj korpusne ležeče, hipotetične s potrjeno višjestopenjsko tvorjenko pa zapisane v oklepaju.

sopojavnicami desno od glagola ne najdemo samostalnika *avtomobil* ali *avto*, pri *štopati* se pojavi na oseminštiridesetem mestu tipičnih sopojavnic.

⁶ Gl. npr. drugostopenjske tvorjenke pri izmedmetnem glagolu *štopati*.

4.3.1 Posnemovalni medmet *kvak*:

Podstava	1. stopnja	2. stopnja	3. stopnja	4. stopnja
-kvak-	kvak-ati	<i>K/kvak-a</i>	<i>K/kvak-in</i>	
			(kvakavski)	<i>kvakavšč-ina</i>
			kvak-ast	
		kvak-ač		
		kvak-ajoč*	<i>kvakajoč-e</i>	
		kvak-alica		
		kvak-anje		
		kvak-ar	kvakar-ski	
			kvakar-ija	
		kvak-aš		
		kvak-atorij		
		kvak-ec	kvak-ica	
		za-kvakati		
	kvak-niti**			

* Podstavo izglagolskih tvorjenk dobimo iz nedoločnika, ženske oblike deležnika na *-l* ali iz sedanjske oblike z odvzemom obrazila (Toporišič 2006: 133). Deležniki, deležja in glagolniki so hkrati tudi oblikoslovne kategorije, zato pri njihovi morfemizaciji upoštevamo, da so njihovi oblikotvorni morfemi hkrati tudi besedotvorni, in sicer: *-ajoč, -joč, -oč, -eč* za deležnike in *-aje, -e* za deležja, tvorjena iz sedanjskih glagolskih oblik (Toporišič 2000: 362), oz. *-an, -en, -t* za deležnike, *-anje, -enje, -tje* za glagolnike in *-avši, -ivši, -vši, -ši* za deležja, tvorjena iz nedoločniških glagolskih oblik (Toporišič 2000: 370).

** Izmedmetni dovršni ali nedovršni glagol sta vzporedni tvorbi, nastali iz nedovršne (*delati kvak*) ali dovršne (*narediti kvak*) variante glagolskega primitiva (Vidovič Muha 2011: 65).

4.3.2 Razpoloženski medmet *jav*:

Podstava	1. stopnja	2. stopnja	3. stopnja	4. stopnja
-jav-	jav-kati	javk- \emptyset		
		<i>javk-ač</i>		
		javk-anje		
		<i>javk-aje</i>		
		javk-ajoč	<i>javkajoč-e</i>	
		<i>javk-ast</i>		
		za-javkati		
	jav-kniti			

4.3.3 Velelni medmet *štop*:

Podstava	1. stopnja	2. stopnja	3. stopnja	4. stopnja
-štop-	štop-ati	štop-ajoč		
		<i>štop-ališče*</i>		
		<i>štop-an</i>		

Podstava	1. stopnja	2. stopnja	3. stopnja	4. stopnja
		<i>štop-anje</i>		
		<i>štop-ar</i>	<i>štopar-ček</i>	
			<i>štoparj-ev</i>	
			<i>štopar-ka</i>	
			<i>štopar-ski</i>	<i>štoparsk-o</i>
		<i>od-štopati</i>		
		<i>pri-štopati</i>		
		<i>po-štopati</i>		
		<i>u-štopati</i>		
	<i>štop-irati</i>			
		<i>štopir-an</i>		

* Priponsko obrazilo *-išče* (Toporišič 2000: 168) je lahko tvorno za glagole na *-iti* (*vozišče*) in *-ati* (*igrišče*). Zato se zdi smiselno ločevati tudi razširjeno obliko obrazila *-ališče* (*gledališče*) in *-ilišče* (*zdravilišče*), ker tako dobimo hkrati tudi podatek o produktivnosti obrazila za posamezni glagolski priponski tip, čeprav sta obrazili *-(a/i)lišče* večinoma izrazno prekrivni z glagolsko pripono.

4.3.4 Veleni medmet *put* kot primer precej samosvoje zgolj imenske besednodružinske strukture:

Podstava	1. stopnja	2. stopnja
-put-	put-a ¹	
	put-ka	<i>putk-ar</i>
		putk-ica
		<i>putk-in</i>

4.3.5 Pozdravni medmet *čav*:

Podstava	1. stopnja	2. stopnja	3. stopnja	4. stopnja
-čav-	(čav sam.)	<i>čav-ček</i>		
		<i>čav-či</i>		

4.4 Na podlagi predstavljenih vzorcev se potrjuje, da je utemeljeno raziskati motivacijsko moč in obseg besednih družin medmetov tudi v slovenščini vsaj iz treh razlogov: ker nam besedilni korpusi prinašajo vse obsežnejše gradivo raznolike rabe izmedmetnih tvorjenk, ker se besedne družine medmetov strukturirajo po podobnih zakonitostih kot pri drugih besednih vrstah in ker je smiselnost takega leksikografskega pristopa potrjena tudi v slovanskem besedotvorju (npr. Skaržnyński 2004).

5 Izmedmetne okazionalne tvorjenke

5.0 Besedotvorni okazionalizmi v širšem smislu (Buzássyová – Martincová 2003; Liptáková 2008: 60–83; Stramljič Breznik – Voršič 2009; Stramljič Breznik 2010: 111–113, 142–177) združujejo priložnostnice (tvorjenke, ki so izraz netipične, individualne kombinacije besedotvornih prvin mimo običajnih in sistemsko predvidljivih tvorbenih vzorcev) in potencialne besede (tvorjenke, ki izkoriščajo produktivne tvorbenne vzorce, a z doslej še nerealiziranimi zapolnitvami podstav in afiksov). Med bistvenimi lastnostmi okazionalizmov (Liptáková 2000, 2008), kot so: (1) individualna raba, (2) nesposobnost reprodukcije, (3) fakultativna pomenovalna vloga, (4) nenormativnost, (5) enkratnost rabe in (6) ekspresivnost, se uvrščata tudi (7) aktivacija leksike, povezane z aktualnim družbenim dogajanjem, ter (8) pogostost nastanka v govornem jeziku.

5.1 Za nastajanje precejšnjega števila priložnostnic glede na zadnji dve izpostavljeni lastnosti nudita dobre okoliščine tudi poročevalski jezik in jezik spletnih klepetalnic. Pri prvem se pojavljajo t. i. poročevalski aktualizmi, tj. enkratne, za določeno priložnost narejene besede. Njihov aktualizacijski učinek izhaja tako iz sobesedila kot iz uporabe besedotvornih vzorcev in sestavin. Pogosteje se pojavljajo v vesteh, reportažah, prigradnih intervjujih ali v sicer močno avtorsko zasnovanih poročilih (Korošec 1998: 27–28). Pri drugih ima sporazumevanje, strukturno gledano, obliko pogovora. Tako zasebna komunikacija zaradi narave medija postaja javna. Pri tem se namreč uporablja neformalna varianta jezika, ki jo označuje uporaba afektirane in individualizirane leksike.

Zato se prav analiza spletno dostopnih besedil (neposredno ali zbranih v ustreznih besedilnih korpusih) kaže kot idealen vir za raziskovanje izmedmetnih priložnostnih tvorjenk, ki so lahko še en kazalnik tvorbenega naboja medmetov več. Ker gre zgolj za potrditev teze, se omejujemo na nekaj primerov iz korpusa Gigafida, ki odpirajo tudi možnost tovrstne raziskovalne perspektive.⁷

5.1.1 Primeri okazionalnih izmedmetnih tvorjenk kažejo izrabo naslednjih potencialnih tvorbenih vzorcev:

- (1) [...] neprimerno in celo smešno, vendar tega ne dokazuje ne **hojladrijast** naslov prispevka, ne spopadanje s tezami, ki jih [...]
- (2) [...] je uživala slab glas ene najbolj politično sprtih in moralno **zahudičanih** slovenskih far.
- (3) socialistična »dežurna« strogot in zadiranje – z **zahudičanostjo** so se lahko seznanili otroci že v nižjih razredih osnovne šole [...]
- (4) [...] da je skrb za jezik lahko tudi drugačna, ne puristična, in da mora biti trajna, ne **horukarska**.

⁷ Več tovrstnih zgledov prinaša diplomsko seminarsko delo prve bolonjske stopnje Tine Peruš *Izmedmetne tvorjenke* (2012), ki je nastalo pod mentorstvom Irene Stramljič Breznik.

- (5) Te nepresegljive nacionaliste, te vudu **čiračaratelje** izpadov nasprotnikov, kurenti niso noben hec [...]
- (6) Če ste mislili, da vas nič več ne more presenetiti, se motite. Po naših krajih se namreč potikajo ... **eksarke**. To so namreč štiri dekleta, ki jih ni sram priznati, da eksajo.
- (7) **Pardonči**, odneslo me je. Mal sem se postaral.

5.1.2 Najdemo pa lahko popolnoma priložnostno in sistemsko nepredvidljivo kombinacijo medmeta in drugih tvorbenih prvin, najpogosteje sklopne narave:

- (1) [...] bi spominjalo na vaško veselico. Saj veste, »**hojladrijamesarija**« in podobno.
- (2) [...] neuničljivi Slaki, sledijo jim Slapovi, Modrijani in letošnje **horukodkritje** Atomik Harmonik.
- (3) [...] prideš v **adijolescenço**.
- (4) [...] a tudi tu premagan, z debelo dioptrijo, z **adijoptrijo**.
- (5) **Adijopamet!** Kdove, ni rečeno, da se bo zaradi tozadevne uporabnosti zadeve lotilo resno [...]
- (6) Med bolj plodovitimi ta teden je bila nedvomno Anica Gruden iz Velikih Lašč, ki je najprej natresla kar nekaj predlogov za ime nove pediatrične klinike: CICIKLINIKA, KUKUKLINIKA in BUCBUCBOLNIŠNICA.

6 Sklep

Prispevek izpostavlja medmete kot motivirajoče besede za druge besedne vrste. Ugotovljeno je, da lahko tvorijo tudi obsežnejše besedne družine, zlasti zaradi sistemske tvorbe izmedmetnih glagolov, ki po predvidljivih vzorcih svoje besedne vrste producirajo nadaljnje višjestopenjske tvorjenke.

Namen prispevka je bil, da na podlagi izbranih primerov razpoloženskih, posnemovalnih, velelnih in pozdravnih medmetov ugotovi tipologijo njihovega tvorbenega potenciala in ga preveri s stališča uslovarjenosti v enojezičnih slovarskih delih sodobne slovenščine. Hkrati pa z uporabo korpusnega pristopa zajame tudi tvorjenke zunaj slovarskega popisa ter pokaže na njihovo časovno in konotacijsko dimenzijo. Večina neuslovarjenih izmedmetnih tvorjenk je namreč priložnostnih in posledično ekspresivnih (npr. *adijoptrija*, *čiračaratelj*, *hojladrijast*, *blablabliziran*). To pa potrjuje, da imajo medmeti v tvorbi leksike opaznejše mesto, kot se jim je doslej pripisovalo, saj lahko uresničujejo raznolike (ne)sistemske tvorbene vzorce, z vidika ekspresivne rabe pa predstavljajo čustvene ventile.

Viri

- Bezlaj 2005 = France Bezlaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika 4: Š–Ž*, avtorji gesel France Bezlaj – Marko Snoj – Metka Furlan, ur. Marko Snoj – Metka Furlan, Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU (izd.) – Založba ZRC (zal.), 2005.
- Gigafida = Korpus slovenskega jezika Gigafida (<http://demo.gigafida.net>) (dostop februarja 2013).
- Gložančev idr. 2009 = Alenka Gložančev idr., *Novejša slovenska leksika (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri): zbornik na podlagi istoimenskega projekta 2007–2009*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2009.
- Skarżyński 2004 = Mirosław Skarżyński, *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka Ogólnopolskiego 4: gniazda motywowane przez liczebniki, przysłówki, zaimki, przymyki, modulanty, onomatopeje, wykrzykniki*, Kraków: Universitas, 2004.
- Slovar novejšega besedja slovenskega jezika = *Slovar novejšega besedja slovenskega jezika*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2012.
- Snoj 2003 = Marko Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana: Modrijan, ²2003 (¹1996).
- SP = Jože Toporišič (ur.), *Slovenski pravopis*, Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU, 2001.
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika* na CD-romu z *Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU – DZS, 1998.
- Stramljič Breznik 2004 = Irena Stramljič Breznik, *Besednodružinski slovar slovenskega jezika: poskusni zvezek za iztočnice na B*, Maribor: Slavistično društvo Maribor, 2004 (Zora: priročniki 1).

Literatura

- Babić 2002 = Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, ³2002 (¹1991: *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*).
- Buzássyová – Martincová 2003 = Klára Buzássyová – Olga Martincová, *Neuzuální slovo tvorba v západoslovanských jazycích, v: Komparacija współczesnych języków słowiańskich*, ur. Ingeborg Ohnheiser, Opole: Uniwersytet Opolski, 2003, 262–275.
- Furdík 2004 = Juraj Furdík, *Slovenská slovo tvorba: teória, opis, cvičenia*, ur. Martin Ološtiak, Prešov: Náuka, 2004.
- Klajn 2002 = Ivan Klajn, *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku 1: slaganje i prefiksacija*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Institut za srpski jezik SANU, 2002.
- Klajn 2003 = Ivan Klajn, *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku 2: sufiksacija i konverzija*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva – Institut za srpski jezik SANU, 2003.

- Koneski 2003 = Kiril Koneski, *Zboroobrazovanjeto vo sovremeniot makedonski jazik*, Skopje: Filološki fakultet Blaže Koneski, 2003.
- Korošec 1998 = Tomo Korošec, *Stilistika slovenskega poročevalstva*, Ljubljana: Kmečki glas, 1998.
- Liptáková 2000 = L'udmila Liptáková, *Okazionalizmy v hovorenej slovenčine*, Prešov: Náuka, 2000.
- Liptáková 2008 = L'udmila Liptáková, Priležitostná slovotvorba ako súčasť jazykovej interpretácie sveta, v: *Jazykové a kognitívne aspekty okazionalnych výrazov a ich textové funkcie*, ur. Ján Sabol – Ladislav Sisak, Prešov: Filozofická fakulta v Prešove, 2008, 60–83.
- MČ 1 1986 = *Mluvnice češtiny 1: fonetika, fonologie, morfonologie a morfemika, tvoření slov*, Praga: Československá akademie věd, 1986.
- Stramljič Breznik – Voršič 2009 = Irena Stramljič Breznik – Ines Voršič, Grafoderivati v tiskanih oglasih, *Teorija in praksa* 46 (2009), št. 6, 826–838.
- Stramljič Breznik 2010 = Irena Stramljič Breznik, *Tvorjenke slovenskega jezika med slovarjem in besedilom*, Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovenske jezike in književnosti, 2010 (Zora 71).
- Stramljič Breznik 2012 = Irena Stramljič Breznik, Medmeti kot besedotvorni potencial slovenščine = Interjections as a word-formational potential of the Slovene language, v: *Tvorba reči i njeni resursi u slovenskim jezicima: zbornik radova sa četrnaeste međunarodne naučne konferencije Komisije za tvorbu reči pri Međunarodnom komitetu slavista*, ur. Rajna Dragičević, Beograd: Filološki fakultet, 2012, 341–352.
- Toporišič 1996 = Jože Toporišič, Dvojčiči in podobne frazeološke zgradbe v slovenščini, *Slavistična revija* 44 (1996), št. 3, 269–278.
- Toporišič 2000 = Jože Toporišič, *Slovenska slovnica*, Maribor: Obzorja, 42000 (1976).
- Vidovič Muha 2000 = Ada Vidovič Muha, *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2000 (Razprave FF).
- Vidovič Muha 2011 = Ada Vidovič Muha, *Slovensko skladdenjsko besedotvorje*, Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011 (Razprave FF).
- Zemskaja 2006 = Elena Andreevna Zemskaja, *Sovremennyj russkij jazyk: slovoobrazovanie: učebnoe posobie (dlja studentov, aspirantov, prepodavatelej-filologov)*, Moskva: Flinta – Nauka, 2006.

Мотивационная действенность словенских междометий

Резюме

В докладе подчеркивается роль междометий, как мотивирующих слов по отношению к другим частям речи. Автор приходит к выводу, что они могут создавать целые группы слов, в частности, за счет системного образования от них глаголов, которые по моделям, характерным для данной части речи, производят словообразовательные дериваты на других уровнях.

Цель этого доклада на базе отобранных примеров междометий, выражающих настроение, подражание, побуждение и приветствие, описать типологию потенциала их продуктивности, проверив его с точки зрения отображения в статьях одноязычных словарей современного словенского языка. Одновременно, с использованием корпусного подхода, включить в исследование также не отображенные в словарях образования, показав их характеристики, связанные с временем их возникновения и коннотацией. Большинство слов, образованных от междометий, не вошедших в словари, являются ocasionальными и, вследствие этого, экспрессивными (напр., *adijoptrija*, *čiračaratelj*, *hojladrijast*, *blablabliziran*). Последнее подтверждает, что междометиям принадлежит более существенное место в процессе образования новой лексики, чем это обычно считалось, поскольку они способны реализовать разнообразные (не) системные словообразовательные модели, являясь при этом, с точки зрения экспрессивного употребления, клапаном для выброса эмоций.